ePublishing

The Gleaner

Vol 8 (1970)

In Honour of D. S. Ginis

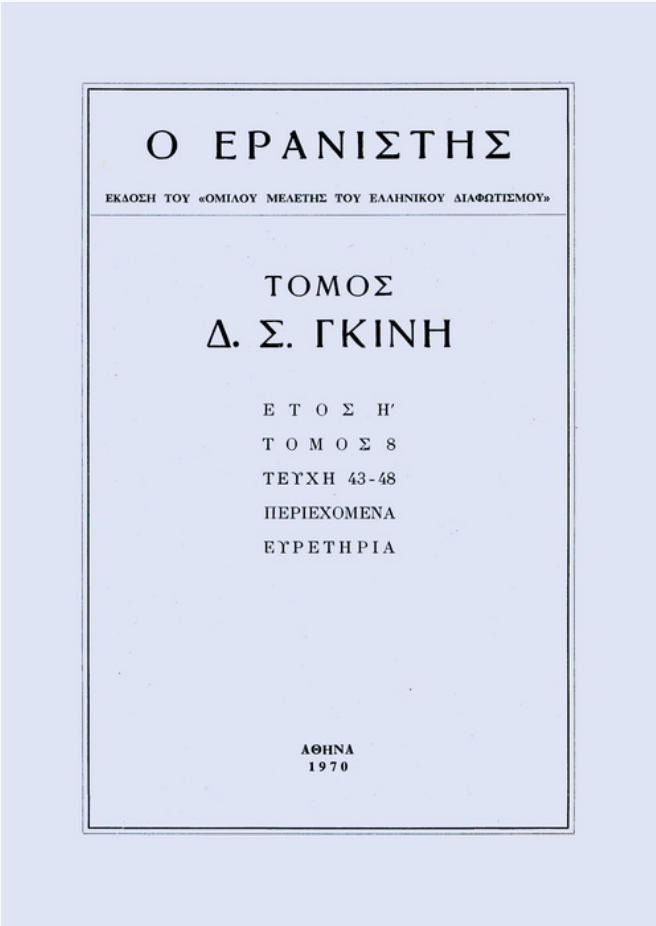

Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ «ΟΜΙΛΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ»

ΤΟΜΟΣ

Δ. Σ. ΓΚΙΝΗ

ΕΤΟΣ Η'

ΤΟΜΟΣ 8

ΤΕΥΧΗ 43-48

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ

1970

Συμβολή στη μελέτη της διακινήσεως του βιβλίου επί Τουρκοκρατίας. Χειρόγραφες αποδείξεις δανεισμού βιβλίων από τη Βιβλιοθήκη Κοζάνης των ετών 1821-1863

Β. Γ. Σαμπανόπουλος

doi: 10.12681/er.9930

Copyright © 2016, Β. Γ. Σαμπανόπουλος

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

Σαμπανόπουλος Β. Γ. (2016). Συμβολή στη μελέτη της διακινήσεως του βιβλίου επί Τουρκοκρατίας. Χειρόγραφες αποδείξεις δανεισμού βιβλίων από τη Βιβλιοθήκη Κοζάνης των ετών 1821-1863. *The Gleaner*, *8*, 194–205. https://doi.org/10.12681/er.9930

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 04/07/2025 09:21:15

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Χειρόγραφες ἀποδείξεις δανεισμοῦ βιβλίων ἀπὸ τὴ Βιβλιοθήκη Κοζάνης τῶν ἐτῶν 1821 -1863

Ἀντικείμενο τῆς παρούσης δημοσιεύσεως ἀποτελοῦν δεκατέσσερες ἀποδείξεις δανεισμοῦ βιβλίων τῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης[1] τῆς χρονικῆς περιόδου 1821 - 1863. Σώζονται σ' ἕνα φάκελλο μὲ τὴν ἐξωτερικὴ ἔνδειξη «Παλαιοὶ κατάλογοι καὶ χειρόγραφες ἀποδείξεις δανεισμοῦ»[2] τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου[3], εἶναι μικρῶν διαστάσεων (τεμάχια χαρτιοῦ), ἐγράφτηκαν ἰδιόχειρα ἀπὸ τὸν δανειζόμενο καὶ στὸ κείμενό τους περιέχονται: τὸ ὄνομα τοῦ δανειζομένου, ὁ συγγραφέας καὶ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου καὶ ἡ χρονολογία τοῦ δανεισμοῦ. Οἱ δώδεκα φέρουν πλήρη χρονολογία, μία φέρει μόνον ἡμερομηνία (ἀλλὰ χρονολογεῖται στὸ 1830) καὶ μία εἶναι ἀχρονολόγητη. Διατηροῦνται ὅλες σὲ σχετικὰ καλὴ κατάσταση καὶ ἡ γραφή τους εἶναι ἀρκετὰ εὐδιάκριτη.

Ἀρχικά, πρὶν δηλαδὴ οἱ ἀποδείξεις ἐνταχθοῦν στὸ φάκελλο μὲ τὴν ἀνωτέρω ἔνδειξη, ἦταν διασκορπισμένες στὰ «χωνευτήρια»[4] τοῦ παλιοῦ κτηρίου τῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἀριθμητικὰ πρέπει νὰ ὑπερέβαιναν τὶς πενήντα. Ἀργότερα, κατὰ τὴ μεταφορὰ τῶν βιβλίων καὶ τοῦ ἀρχείου στὸ νέο κτήριο[5], συγκεντρώθηκαν τμηματικὰ καὶ τοποθετήθηκαν: τριάντα περίπου σὲ μία ξύλινη θήκη, ποὺ περιεῖχε δελτία καταλόγου τῆς Βιβλιοθήκης «μὴ ἐν χρήσει», καὶ (οἱ γνωστὲς) δεκατέσσερες σ' ἕνα χαρτοκιβώτιο. Ἀπὸ τότε, παρὰ τὶς ἐπανειλημμένες ἀναζητήσεις, ἡ θήκη δὲν ἀνευρέθηκε καὶ ἡ τύχη τῶν ἀποδείξεων ἀγνοεῖται.

1. Ἱδρύθηκε τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 17ου αἰῶνα. Βλ. σχετικά: Σπύρου Κοκκίνη, *Βιβλιοθῆκες καὶ Ἀρχεῖα στὴν Ἑλλάδα. Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς πνευματικῆς ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*. Ἀθήνα, 1969, σ. 21 κ. ἑ., ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

2. Ὁ Φάκελλος, κατὰ πολὺ μεταγενέστερος, δὲν περιγράφεται ἀπὸ τὸν Καθηγητὴ Ἀ. Σιγάλα.

3. Συστεγάζεται καὶ συνυπάρχει μὲ τὴ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη. Τὸ Διάταγμα γιὰ τὴν ἵδρυσή του ἐδημοσιεύθηκε στὸ ὑπ' ἀριθ. 200/1-8-1945 ΦΕΚ, Τεῦχος Α'.

4. Ἔτσι ἀποκαλεῖ ὁ κ. Ν.Π. Δελιαλῆς τοὺς ὑπογείους χώρους τῆς παλιᾶς Βιβλιοθήκης.

5. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου κτηρίου ἔγιναν στὶς 6 Δεκεμβρίου 1963.

Ἡ δημοσίευση τῶν σωζομένων ἐκρίθηκε σκόπιμη γιὰ δύο λόγους: πρῶτα γιὰ τὸ εἰδικὸ ἐνδιαφέρον ποὺ παρουσιάζουν σχετικὰ μὲ τὴ μελέτη τῆς διακινήσεως τοῦ βιβλίου στὶς βιβλιοθῆκες κατὰ τὴν Τουρκοκρατία κι ἔπειτα γιὰ τὴν εἴδηση (εἶναι ἡ πρώτη νομίζω) ποὺ μᾶς παρέχουν περὶ δανεισμοῦ τῶν βιβλίων. Γιὰ τὴ διαδικασία τοῦ δανεισμοῦ, ποὺ δὲν ἔχει σχέση μὲ τὰ σημερινὰ δανειστικὰ συστήματα τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τὴ χρησιμοποίηση μηχανικῶν μέσων, μᾶς πληροφορεῖ μία χειρόγραφη σημείωση τοῦ κώδικος τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου[6]: *«1846 : Αὐγούστου 24 : ἐν Κοζάνῃ. Σημειοῦνται τὰ βιβλία τῆς ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης, ὅσα δίδονται πρὸς διαφόρους πολίτας δι' ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην μὲ ἀπόδειξιν ἕως οὗ τὰ ἐπιστρέψωσι καὶ λάβωσι τὴν ἰδίων ἀπόδειξιν»*.

Κατὰ τὴ μεταγραφὴ τῶν ἀποδείξεων ἡ κατάταξη ἔγινε χρονολογικά, μὲ ἀρίθμηση ἀπὸ τὸ 1 ἕως τὸ 14. Κάτω ἀπὸ τὸν ἐνδεικτικὸ ἀριθμὸ κάθε ἀποδείξεως, μέσα σὲ ἀγκύλη, ἐδόθηκαν οἱ διαστάσεις της σὲ ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου (ὁ πρῶτος ἀριθμὸς σημαίνει τὸ ὕψος). Διατηρήθηκε ἡ ὀρθογραφία τους. Συμπληρώθηκαν, ἐπίσης μέσα σὲ ἀγκύλη, οἱ παραλείψεις καὶ συντμήσεις. Τὸ πέρας κάθε στίχου ὑποδηλώθηκε μὲ δύο κάθετες γραμμές.

Τὴ μεταγραφὴ κάθε ἀποδείξεως ἀκολουθεῖ ἡ παράθεση βιογραφικῶν στοιχείων τοῦ προσώπου ποὺ τὴν ὑπογράφει, καθὼς καὶ ὁ ἀκριβὴς τίτλος τοῦ βιβλίου ἢ τῶν βιβλίων ποὺ ἐδανείσθηκε. Τέλος, σὲ παραπομπές, σημειώθηκαν τὰ ἔντυπα καὶ τὰ (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτα) χειρόγραφα, ἀπ' ὅπου ἀντλήθηκαν οἱ εἰδήσεις γιὰ τὰ ἀναφερόμενα πρόσωπα.

1

[9,5X18,5]

I. Ἀποφθεγμάτων Ἀπανθίσματα
I. Ἱστορία συνοπτικὴ τῆς Ἑλλάδος
I. Altert[h]ümer.
I. Die Kunst mit Weibern glücklich zu seyn [=sein]
4. τέσσαρα βιβλία ἔλαβον 10/22 Ἀπριλίου 821
Ἰωάννης Μουράτης

6. «Κῶδιξ ἀφιερωθεὶς τῷ ἑλληνικῷ σχολείῳ» 1756-1864, σ. 26. Βλ. Α. Σιγάλα, *Ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας Α' Ἀρχεῖα καὶ Βιβλιοθῆκαι Δυτικῆς Μακεδονίας*. Θεσσαλονίκη, 1939 (Παράρτημα Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), σ. 80, ἀριθ. 56.

Ὁ Ἰωάννης Μουράτης, Κοζανίτης ἔμπορος καὶ κτηματίας, ἐγεννήθηκε κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 18ου αἰῶνα. Μὲ τὴν ἀπὸ 28 Ἰουλίου 1866 διαθήκη του συνέστησε κληροδότημα, εὐεργετικὸ γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν νέων στὴν πατρίδα του, τὸ ὁποῖον ἀφοροῦσε στὴν ἐκλογὴ δύο ἐπιμελῶν καὶ ἠθικῶν μαθητῶν, «οἵτινες θὰ σπουδάζουν εἰς Ἀθήνας ἐπὶ πέντε ἔτη μὲ τὴν ὑποχρέωσιν καὶ διὰ τὸν προορισμὸν ὁ εἷς διὰ διδάσκαλος καὶ ὁ ἕτερος διὰ ἱεροκῆρυξ». Ἐκτὸς τοῦ κληροδοτήματος αὐτοῦ καὶ πολλὰ ἄλλα ἀφιερώματά του πρὸς τὰ σχολεῖα ἔχουν καταχωρισθῆ στοὺς λογαριασμοὺς προσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς τοῦ «Κώδικος πολιτείας Κοζάνης 1830 - 1855»[7]. Γιὰ τὴ ζωή του καὶ γιὰ τὸ κληροδότημα ἀρκετὰ γράφει ὁ Λιούφης[8], ἐνῶ μετάφραση τῆς διαθήκης του εἶναι δημοσιευμένη ἀπὸ τὸν κ. Δελιαλῆ[9]. Ὁ Ἰ. Μουράτης πολιτογραφήθηκε Οὔγγρος ὑπήκοος τὸ ἔτος 1832[10]. Οἱ τίτλοι τῶν βιβλίων ποὺ ἐδανείσθηκε εἶναι :

1. Ἀποφθεγμάτων Ἀπανθίσματα Ἁγίων Πατέρων καὶ Φιλοσόφων Συλλεχθέντα παρά . . . Παρθενίου τοῦ Κατζιούλη . . . Ἐνετίησι, ᾳψκη' [1728]. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ[11].

2. Ἱστορία συνοπτικὴ τῆς Ἑλλάδος . . . Βασιλείου Π[α]π[ᾶ] Εὐθυμίου . . . Ἐν Βιέννῃ . . . 1807[12].

3. Egyptische, Griechische und Römische Alterthümer . . . von A. J. M. . . Prag 1819 . . . Σὲ τρία τετράδια μὲ συνεχῆ ἀρίθμηση, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ δεύτερο, σ. 101 - 202, δὲν ὑπάρχει στὴ Βιβλιοθήκη. Τὸ τέταρτο ἐπίσης λανθάνει.

2

[8X15,2]

Ἔλαβον ὁ ὑπογεγραμμένος ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκην // τοὺς 4ρας τόμους τοῦ Ἐμπορικοῦ Λεξικοῦ διὰ μελέτη // μα διὸ καὶ εἰς ἐπιστροφῆς

7. Βλ. Ἀ. Σιγάλα, ἔ.ἀ., σ. 80, ἀριθ. 7.

8. Π.Ν. Λιούφης, *Ἱστορία τῆς Κοζάνης*, Ἀθῆναι 1924, σ. 238 καὶ 315.

9. Ν.Π. Δελιαλῆς, *Ἀναμνηστικὴ εἰκονογραφημένη ἔκδοσις Παύλου Χαρίση μετὰ ἱστορ. σημειώσεων περὶ τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων*, τόμ. 1ος, Κοζάνη 1935, σ. 95 - 100.

10. Odon, Füves, *Οἱ Κατάλογοι τῶν πολιτογραφηθέντων Ἑλλήνων*. . . «Μακεδονικὰ» 6 (1964 - 1965), σ. 113.

11. E. Legrand, *Bibliographie Hellénique*, τόμ. II, Paris 1918, ἀριθ. 175.

12. Δ.Σ. Γκίνης, 472.

μνήμην δέδωκα τὸν // παρόντα μου τεσκερέ.
1829 Νοεμβρίου στ'.
Κοζάνη
Κωνσταντινιάδης Δημήτριος ὁ Ἀγόρας

Κατὰ τὸν «Κώδικα γεννήσεων καὶ βαπτίσεων 1759 - 1851»[13], ὁ Δημήτριος Κ. Ἀγόρας ἐγεννήθηκε στὶς 7 καὶ ἐβαπτίσθηκε στὶς 11 Ἰουλίου 1790. Ἀνάδοχός του ἦταν «ἡ κατερίνη ἐξοχότινα Καρακάση», δηλαδὴ ἡ σύζυγος τοῦ «ἐξοχωτάτου», ὅπως ἀποκαλοῦνταν, Δημητρίου Καρακάση, «Ἰατροφιλοσόφου καὶ Ἰατροῦ τῆς Πόλεως Βουκουρεστίου», συγγραφέως τοῦ βιβλίου «Ποιημάτια Ἰατρικά»[14]. Ὁ Λιούφης[15] τὸν φέρει ὡς διδάσκαλο τῆς Ἀλληλοδιδακτικῆς Σχολῆς Κοζάνης, διαδεχθέντα τὸν Γ. Μανακίδη. Τοῦτο ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸν Κώδικα 1830 - 1855, ὅπου ἔχει καταχωρισθῆ: «ὅσα τῷ πρώην Διδασκάλῳ Δημητρίῳ Ἀγόρα μισθὸν ἀπὸ $α^{ης}$ Ἰανουαρίου, ἕως $λ^{ης}$ ἀπριλλίου γρ[όσια] 467»[16]. Ὁ κ. Δελιαλῆς, ἐπίσης, ἔχει δημοσιεύσει «Ἀρχιερατικὸν ἐνδεικτικὸν Γρᾶμμα» τῆς 10ης Φεβρουαρίου 1831, στὸ ὁποῖο περιέχονται ἀρκετὲς βιογραφικὲς πληροφορίες γιὰ τὸν Ἀγόρα καὶ στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται καὶ ὡς «γραμματεὺς τοῦ κοινοῦ τῆς πολιτείας»[17]. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ποὺ ἐδανείσθηκε εἶναι:

Ἑρμῆς ὁ Κερδῶος ἤτοι ἐμπορικὴ ἐγκυκλοπαιδεία συγγραφεῖσα παρὰ Νικολάου Παπαδοπούλου . . . Ἐν Βενετίᾳ . . . 1815[18].

3

[9,5X10,8]

Ἔλαβον παρὰ τῆς βιβλιοθήκης τὸν πρῶτον // τόμον τοῦ συγγράμματος τῶν δέκα ρητό//ρων, καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν Ἰανουαρίου 8://
ˏαωλ' [1830].
Ἰωάννης ναουμίδης

Ὁ Ἰωάννης Ναουμίδης ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Λιούφη ὡς μαθητὴς τοῦ Στεφάνου Σταμκίδη, ὁ ὁποῖος ἐσχολάρχησε στὴν Κοζάνη ἀπὸ τὸ 1808

13. Βλ. Σιγάλα, ἔ.ἀ., σ. 75, ἀριθ. 2.
14. Βλ. Ν.Π. Δελιαλῆ, *Κατάλογος ἐντύπων Δημοτ. Βιβλιοθήκης Κοζάνης* Α', ἀριθ. 475 καὶ ΡΑΣΤΕ (ψευδ.), *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία (Συμβολὴ στὴ δεκαετία 1791 - 1799)*, ἀριθ. 108.
15. Π.Ν. Λιούφη, ἔ. ἀ., σ. 98.
16. Κῶδιξ τῆς πολιτείας Κοζάνης 1830-1855, σ. 201.
17. Ν.Π. Δελιαλῆς, Π. Χαρίση ἔ.ἀ., σ. 84.
18. Δ.Σ. Γκίνης, 851 καὶ 971.

μέχρι τὸ 1833[19]. Στὶς 15 Μαΐου 1840 ὑπογράφει ὡς λαϊκὸς «μετὰ τῶν ἄλλων κληρικῶν καὶ χρησίμων ἀρχόντων», τὸ «ἴσον τῆς σταλείσης ἀναφορᾶς πρὸς τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κύριον Ἄνθιμον καὶ ἱερὰν σύνοδον περὶ τοῦ λογαριασμοῦ τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς Κοζάνης»[20]. Τὸ 1849 ἀπαντᾶται ὡς ἀρχιδιάκονος[21] καὶ τὸ 1879 ὡς πρωτόπαπας: «Τῷ 1879, γράφει ὁ Λιούφης[22], ἡ Ἐφορεία [τῶν Σχολείων] ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Βενιαμίν[23], τοῦ πρωτόπαπα Ἰωάννου Ναουμίδου . . .».

Ὁ Ναουμίδης πρέπει νὰ ἦταν ἀρκετὰ εὐκατάστατος: στὸν Κώδικα 1832 - 1868[24], μὲ χρονολογία 9 Νοεμβρίου 1834, εἶναι καταχωρισμένο πωλητήριο ἔγγραφο ποὺ διαλαμβάνει ὅτι «ἡ αἰκατερίνη γνησία θυγάτηρ τοῦ παπᾶ Μιχάλη καὶ νόμιμος σύζυγος τοῦ ποτὲ παπᾶ Νάνου . . . ἐπώλησε σήμερον πρὸς τὸν τοῦ ἁγίου Σερβίων[25] Ἰωάννην Ναουμίδην, τὰ εἰς ταῖς φυτιαῖς τοῦ κάμπου δύω κομάτια ἀμπέλια συμποσούμενα περίπου τῶν δύω στρεμμάτων καὶ τεσσάρων καλεμίων . . . διὰ γρόσια ἑξακόσια . . .». Στὸν ἴδιο Κώδικα[26], μὲ χρονολογία 7 Σεπτεμβρίου 1835, εἶναι ἐπίσης καταχωρισμένο: «. . . οἱ . . . ἐπώλησαν σήμερον πρὸς τὸν ἡμέτερον[27] Ἰωάννην Ναουμίδην, τὸ εἰς γκιουλὲρ μαχαλᾶν[28] κείμενον ὀσπήτιον τοῦ ποτὲ Μανουὴλ Κουεμτζῆ . . . διὰ γρόσια δύο χιλιάδες ἑξακόσια πενῆντα . . .». Τὴν 25ην Ἀπριλίου 1837 ἔλαβε «εἰς νόμιμον αὐτοῦ γυναῖκα τὴν Ἀναστασίαν τοῦ Ἀθανασίου»[29]. Τὸ βιβλίο ποὺ ἐδανείσθηκε ἦταν:

Λόγοι τῶν Ἀττικῶν Ρητόρων . . . ὑπὸ Νεοφύτου Δούκα εἰς τόμους δέκα. Δημοσθένης. Τόμος πρῶτος. Ἐν Βιέννῃ . . . 1812[30].

19. Π.Ν. Λιούφη, ἔ.ἀ., σ. 208.

20. Κῶδιξ 1830 - 1855, ἔ. ἀ., σ. 7.

21. Ν.Π. Δελιαλῆ, *Διαθῆκαι εὐεργετῶν τῆς πόλεως Κοζάνης*, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 2.

22. Π.Ν. Λιούφη, ἔ.ἀ., σ. 247.

23. Πρόκειται περὶ τοῦ Βενιαμὶν Ναουμίδη, ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννη.

24. Κῶδιξ τῆς Ἐπισκοπῆς Κοζάνης 1832 - 1868, σ. 27 [Βλ. Σιγάλα, ἔ.ἀ,. σ. 76, ἀριθ. 9].

25. Ἦταν προστατευόμενος τοῦ Ἐπισκόπου Σερβίων καὶ Κοζάνης Βενιαμὶν (1815 - 1849).

26. Κῶδιξ, 1832 - 1868 ἔ.ἀ., σ. 29.

27. Τὸ πωλητήριο «ἐπιβεβαιοῖ» καὶ ὑπογράφει ὁ Βενιαμίν.

28. «Γελῶσα ἢ ροδοπληθὴς συνοικία» [Βλ. Λιούφη, ἔ.ἀ., σ. 46].

29. Κῶδιξ Προικοσυμφώνων 1835 - 1858, σ. 38 [Βλ. Σιγάλα, ἔ.ἀ., σ. 99 ἀριθ. 2].

30. Βλ. Δ.Σ. Γκίνη, 717.

4

[5,5X7,3]

Ἐγὼ ὁ νικόλαος πα[πᾶ]ἰω//ἄννου ἔλαβον παρὰ τῆς //βιβλιοθήκης τὸν πρῶτον// τόμον τοῦ ἀρριανοῦ.
Τῇ 6: φευρουαρίου [1830].

Μὲ χρονολογία 29 Σεπτεμβρίου 1835, σώζεται προικοσύμφωνο, κατὰ τὸ ὁποῖο «ὁ Νικόλαος τοῦ παπᾶ Ἰωάννου λαμβάνει εἰς νόμιμον αὐτοῦ γυναῖκα τὴν μαρίαν τοῦ μανώλη Τόλιου»[31]. Ἐπίσης, σὲ κώδικα, ὅπου περιέχονται μεταξὺ ἄλλων καὶ οἱ λογαριασμοὶ τῶν σχολείων, στὰ «ὅσα ἐσύναξεν ὁ [εἰσπράκτορας] Μήλιος Χρήστου ἐκ τῶν [ἐνοικίων τῶν] ἐργαστηρίων ἀπὸ 1860: 8βρ. 26: ἕως 1861: 8βρ. 26», ἀναφέρεται καὶ «ἀπὸ ἐργαστήρ[ιον] Νικολ[άου] Ἰω[άννου] πα[πᾶ] Ἰωάννου [γρόσια] 150»[32]. Ὁ Νικόλαος Παπαϊωάννου ἐδανείσθηκε τὸ βιβλίο:

Ἀρριανοῦ τὰ σωζόμενα . . . ὑπὸ Νεοφύτου Δούκα εἰς τόμους ἑπτά Τόμος πρῶτος. Ἐν Βιέννῃ . . . 1809[33].

5

[6X10]

Ἐγὼ ὁ Γεώργιος Ἰωάννου π[απᾶ]δημητρίου// ἔλαβον ἀπὸ τὴν Βιβλιοθή//κην τὸν δωδέκατον τόμον τοῦ στε//φάνου Κομ[μ]ητᾶ.
Τῇ 13 Μαρτίου 1830.

Πρόκειται γιὰ τὸν Γεώργιο Ναννίδη (1809 - 1907), ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν Λιούφη[34], ἐσπούδασε στὴ Στρατιωτικὴ Σχολὴ τοῦ Μονάχου καὶ ἀργότερα κατατάχθηκε ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ στὸν Ἑλληνικὸ Στρατό, ὅπου καὶ ἔφθασε μέχρι τὸ βαθμὸ τοῦ συνταγματάρχη. Γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ἐπωνύμου του ἀπὸ Παπαδημητρίου σὲ Ναννίδης γράφει ὁ Δελιαλῆς[35] καὶ γιὰ τὸ βαθμό του στὸ στράτευμα ὁ Ξ. Λευκοπαρίδης[36].

31. Κῶδιξ Προικοσυμφώνων 1835 - 1858, σ. 23.
32. Κῶδιξ Ἐπισκοπῆς Κοζάνης 1832-1868, ἔ.ἀ., σ. 107, ΙΙΙ κ.ἀ.
33. Βλ. Δ.Σ. Γκίνη, 527.
34. Π.Ν. Λιούφης, ἔ.ἀ., σ. 317.
35. Ν.Π. Δελιαλῆς, *Συλλογὴ παλαιοχριστιανικῶν καὶ μεταγενεστέρων μνημείων τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης*, Θεσσαλονίκη 1956, σ. 11.
36. Ξ. Λευκοπαρίδης, *Στρατηγοῦ Π.Γ. Δαγκλῆ Ἀναμνήσεις, Ἔγγραφα, Ἀλληλογραφία*, Ἀθῆναι 1965, τόμ. Α', σ. 120.

Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ποὺ ἐδανείσθηκε εἶναι :

Ἐγκυκλοπαιδεία ἑλληνικῶν μαθημάτων Γραμματικῆς, Ρητορικῆς καὶ Ποιητικῆς . . . παρὰ Στεφάνου Κομμητᾶ . . . Τόμος δωδέκατος . . . 1814. Ἐν Βιέννῃ . . .[37].

6

[7,2X9,8]

Ἐγὼ ὁ νικόλαος πα[πᾶ]ἰωάννου [ἔλαβον] παρὰ τῆς // βιβλιοθήκης ἕνα τόμον δωδέκατον τοῦ στεφάνου κο//μ[μ]ητᾶ.

Τῇ 13: Μαρτίου 1830:

7

[8X10,5]

Ἐγὼ ὁ ὑποφαινόμενος ἔλαβον ἀπὸ τὴν // βιβλιοθήκην τῆς Κοζάνης [τὸν] πρῶτον τόμον // ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Νεοφύτου δούκα καὶ // ὑπόσχομαι νὰ τὸν ἐπιστρέψω ἀβλαβῆ.

Τῇ 1851 Ἰανουαρίου 2.

ὁ Κωνσταντῖνος

Ἀποστόλου.

Στὸν Κώδικα γεννήσεων καὶ βαπτίσεων[38], ὑπὸ χρονολογία 5 Μαΐου 1835, ἔχει καταχωρισθῆ: «ἐβαπτίσθη ὁ κωνσταντῖνος τοῦ ἀποστόλου σαπουντζῆ // ἀνάδοχος ἡ Θεοδώρα θυγάτηρ τοῦ κυρ ρούση». Ἡ ἀνάδοχος ἦταν θυγατέρα τοῦ Ρούση Κοντορούση[39], ἀδελφὴ τοῦ λογίου Γεωργίου Ρουσιάδη[40], σύζυγος τοῦ Δημητρίου Ἰωάν. Τακιατζῆ[41] καὶ μητέρα τοῦ Κωνσταντίνου Τακιατζῆ[42]. Σ' ἕνα κατάλογο τῶν μαθητῶν τῆς πρώτης τάξεως τοῦ Ἑλληνομουσείου, τῶν ἐτῶν 1845 - 1846[43], ὁ Κωνσταντῖνος, υἱὸς τοῦ Ἀποστόλου Σαπουντζῆ [=σαπωνοποιοῦ], φέρεται ὡς μὴ ἐπιμελής, μὲ μέτρια διαγωγὴ καὶ οὐδεμία πρόοδο. Κατὰ

37. Βλ. Δ.Σ. Γκίνη, 804.

38. Κῶδιξ γεννήσεων καὶ βαπτίσεων 1759 - 1851, ἔ.ἀ.

39. Προεστὼς τῆς ἑλληνορθοδόξου κοινότητος Κοζάνης. Βλ. Λιούφη, ἔ.ἀ., σ. 61, 69-78 καὶ 288-289.

40. Λόγιος καὶ συγγραφέας. Γι' αὐτὸν ἀσχοληθήκαμε εἰδικὰ στὴν ὁμιλία μας: *Γεωργίου Ρουσιάδη ἐνθύμια, βίος καὶ ἔργο* [ἀνέκδοτο].

41. Βλ. Ν.Π. Δελιαλῆ, *Διαθῆκαι* ἔ.ἀ., σ. 10 κ.ἑ.

42. Ἔ. ἀ.

43. Κῶδιξ λογαριασμοῦ ἐκκλησιῶν Κοζάνης 1845-1890, σ. 1 κ.ἑ. [Βλ. Σιγάλα, ἔ.ἀ., σ. 79, ἀριθ. 54].

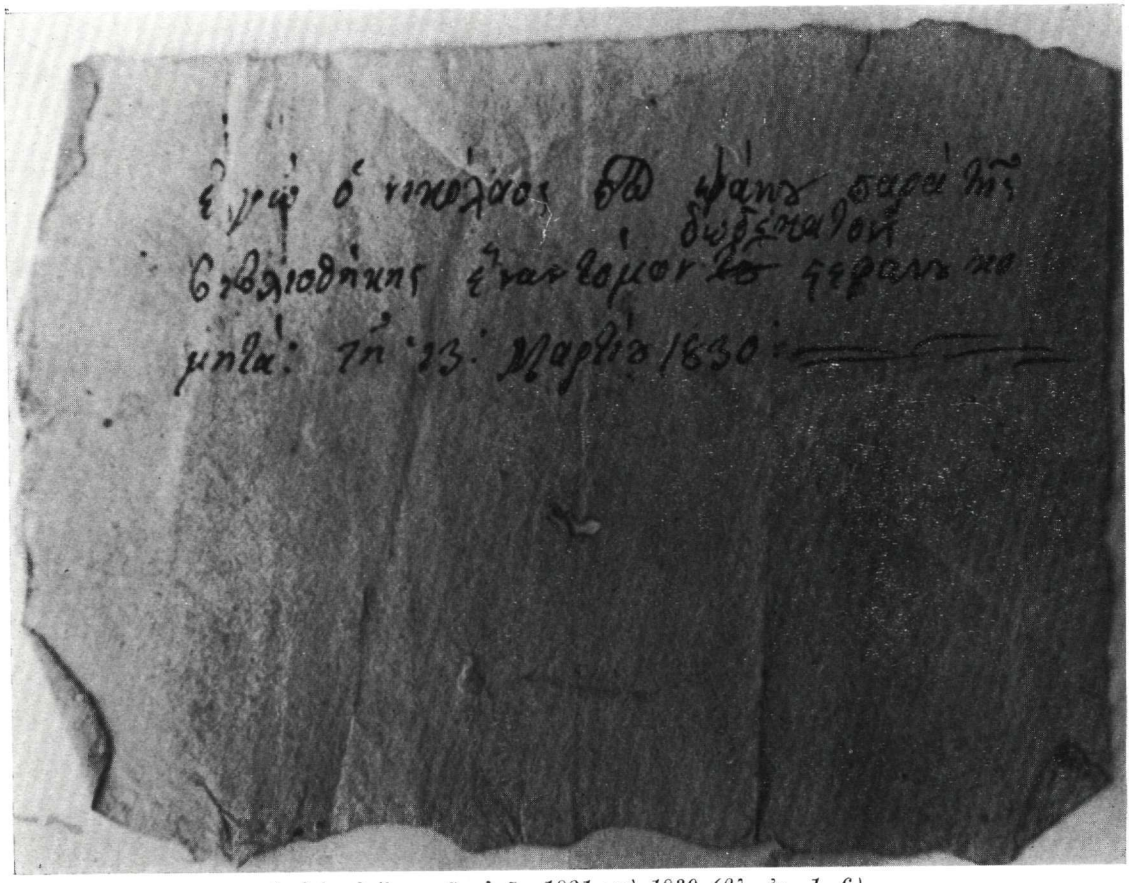

1. Ἀποδείξεις τῶν ἐτῶν 1821 καὶ 1830 (βλ. ἀρ. 1, 6).

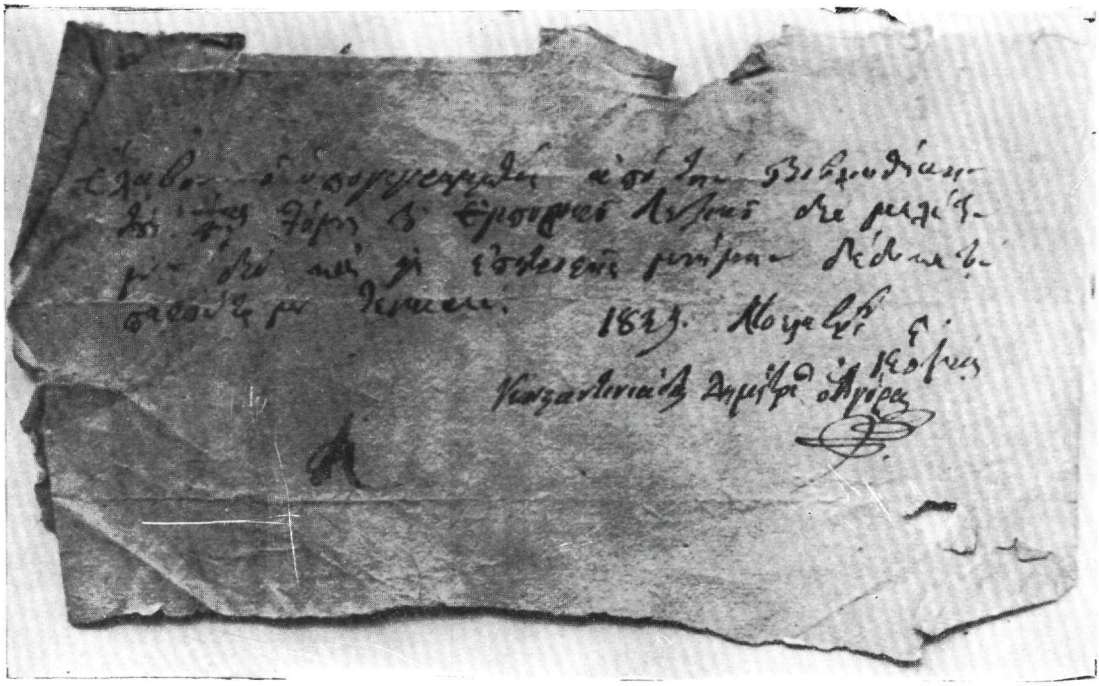

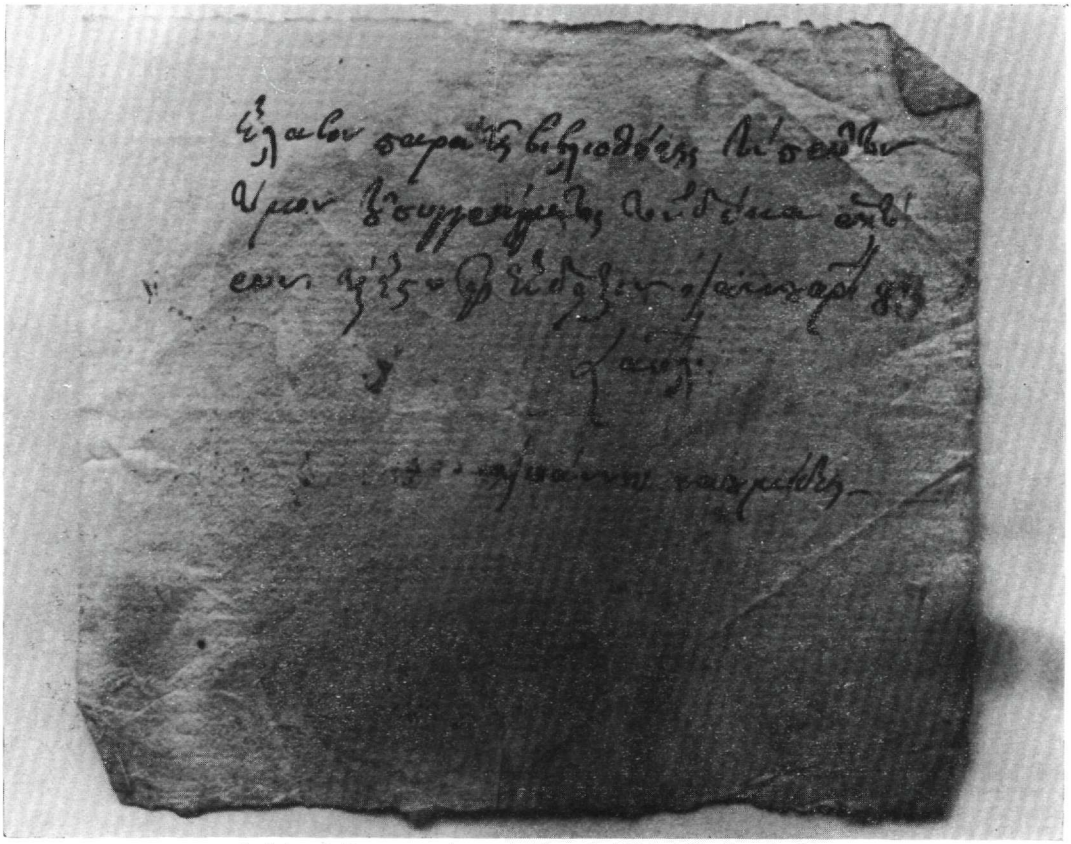

2. Ἀποδείξεις τῶν ἐτῶν 1829 καὶ 1830 (βλ. ἀρ. 2, 3).

τὴ χρονολογία τοῦ δανεισμοῦ [16 ἐτῶν] πρέπει νὰ ἦταν μαθητής.

Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ποὺ ἐδανείσθηκε εἶναι μᾶλλον :

Λόγοι τῶν Ἀττικῶν Ρητόρων . . .[44]

8

[8,8X11]

Ὁ ὑποφαινόμενος ἔλαβα ἀπὸ τὴν // βιβλιοθήκην τῆς Σχολῆς τὴν // φυσικὴν τοῦ Δαρβάρεως καὶ ὑπο //φαίνομαι.

Τῇ 2α: 8βρίου: 1851:

Φαρμακίδης

Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Γ. Φαρμακίδη, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἀναφέρεται σὲ ἔκθεση τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τῆς 20ῆς Ἰουλίου 1852[45], κατὰ τὴ χρονολογία τοῦ δανεισμοῦ ἦταν μαθητὴς τῆς πρώτης κλάσεως [=τάξεως]. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ποὺ ἐδανείσθηκε εἶναι :

Ἐπιτομὴ Φυσικῆς . . . Δαρβάρεως . . . Τόμος Α΄. Ἐν Βιέννῃ . . . 1812[46].

9

[11X10]

Ὁ ὑποφαινόμενος ἔλαβον παρὰ // τῆς βιβλιοθήκης μίαν ἑλληνικὴν // ἱστορίαν σπυρίδωνος Ἀντωνι //άδου τὴν ὁποίαν ὑπόσχομαι // νὰ τὴν ἐπιστρέψω ἀβλαβῆ.

1855 Σεπτεμβρίου 28

Κοζάνη.

Ἰωάννης Ν. Παπαϊωάννου

Ὁ Ἰωάννης Παπαϊωάννου, υἱὸς τοῦ Νικολάου Παπαϊωάννου[47] καὶ τῆς Μαρίας, τὸ γένος Μανώλη Τόλιου, ἐγεννήθηκε στὶς 9 Ἰουλίου 1836[48]. Στὸν κατάλογο τῶν μαθητῶν τοῦ Ἑλληνομουσείου[49] φέρεται ὡς μαθητὴς τῆς πρώτης τάξεως. Κατὰ τὶς ἐξετάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, τὴν

44. Βλ. Δ.Σ. Γκίνη, 717.

45. Κῶδιξ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου 1756-1864, ἔ.ἀ., σ. 129.

46. Βλ. Δ.Σ. Γκίνη, 700.

47. Ἔ.ἀ. λήμ. 4.

48. Κῶδιξ γεννήσ. καὶ βαπτίσ. 1759-1851, ἔ.ἀ.

49. Κῶδιξ 1845 - 1890, ἔ.ἀ., σ. 1 κ.ἑ.

20ῃ Ἰουλίου 1852, ὡς μαθητὴς τῆς τρίτης κλάσεως, ἀρίστευσε[50]. Ἀργότερα, τὰ ἔτη 1856 - 1857, πρέπει νὰ διετέλεσε ὑπάλληλος τῶν σχολείων, γιατὶ στὸ λογαριασμὸ τῶν ἐξόδων τῶν σχολείων, γιὰ τὰ ἔτη αὐτά, ἔχει καταχωρισθῆ: «τῷ Ἰωάννῃ πα[πᾶ] Ἰωάν[νου] ὁμοίως ὡς ἀναχωρήσαντι [γρόσια] 183,20»[51].

Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ποὺ ἐδανείσθηκε εἶναι :

Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος... Θωμᾶ Κείτλη [Thomas Keightbaw]... Ἔκδοσις πέμπτη. Μεταφρασθεῖσα... ὑπὸ Σπυρίδωνος Ἀντωνιάδου. Ἐν Ἀθήναις... 1850[52].

10

[15X10]

Ἀ π ό δ ε ι ξ ι ς

Ὅτι σήμερα ἔλαβα δι' ἀνά//γνωσιν ἀπὸ τὴν Βιβλιοθή//κην τῆς Κοζάνης τοὺς τόμους// τῆς τῶν ὠφελίμων Γνώσεων// Ἀποθήκης δύω, τοὺς ἑξῆς:// 1837 καὶ 1838 καὶ εἰς ἔνδειξιν.

1857, Αὐγούστου 2, Κοζάνη

ὁ Φίλιππος Ἀδαμαντίδης.

Ὁ Φίλιππος Ἀδαμαντίδης ἦταν «γραμματεὺς» τῆς Ἐπισκοπῆς Κοζάνης καταγόμενος ἀπὸ τὴ Νάουσα. Στὴν Κοζάνη ἦλθε μαζὶ μὲ ἄλλους πρόσφυγες ἀπὸ τὴ Νάουσα, διασωθέντες ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ 1822[53]. Ὡς γραμματέας τῆς Ἐπισκοπῆς, διορισμένος ἀπὸ τὸ ἔτος 1849[54], παρέμεινε μέχρι τὸ 1876, ἔτος τοῦ θανάτου του.[55] Στὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο σώζονται μερικὲς ἐπιστολές του[56], δύο μάλιστα, μία τοῦ 1855 καὶ μία τοῦ 1856, προέρχονται ἀπὸ τὴ Βραΐλα τῆς Ρουμανίας, ὅπου εἶχε μεταβεῖ γιὰ ἐμπορικὲς ὑποθέσεις. Σώζονται ἐπίσης καὶ τὰ παρακάτω ἰδιοχειρόγραφα βιβλία του: Ἐκλόγιον[57], Γραμματολογία τοῦ Σχάπφυ[58], Μοναστηριακὰ[59] καὶ Ὁμήρου Ὁμοιώσεων συλλογή[60]. Ἐκτὸς αὐτῶν,

50. Κῶδιξ 1756-1864, ἔ.ἀ., σ. 129.
51. Κῶδιξ 1832-1868, ἔ.ἀ., σ. 90.
52. Βλ. Δ.Σ. Γκίνη, 5203.
53. Λιούφης, ἔ.ἀ., σ. 89.
54. Ἔ. ἀ., σ. 102.
55. Ἔ.ἀ., σ. 110.
56. Φάκ. ἀνεκδότου ἀρχείου Κ.Δ. Τακιατζῆ.
57. Σιγάλα, ἔ.ἀ., σ. 48 ἀριθ. 107.
58. Ἔ.ἀ., σ. 51, ἀριθ. 114. Γιὰ τὸ ἔντυπο βλ. Γκίνη, 4928.
59. Ἔ. ἀ., σ. 54, ἀριθ. 128.
60. Ἔ. ἀ., σ. 62, ἀριθ. 9.

σ' ἕνα παλιὸ κατάλογο τῶν βιβλίων τῆς Βιβλιοθήκης[61] ἀναγράφονται καὶ τὰ ἑξῆς: 1) Μαγνητικὴ Ράβδος, 2) Ἐγκόλπιον, 3) Ἑλλην. Μυθολογία, 4) Σημειώσεις εἰς διαφόρους συγγραφεῖς, 5) Ἀριθμητική, 6) Ἠθικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους, 7) Συλλογὴ στίχων, καὶ 8) Σημειώσεις εἰς Λουκιανὸν καὶ Ξενοφῶντα, τὰ ὁποῖα σήμερα λανθάνουν.

Τοῦ περιοδικοῦ «Ἀποθήκη τῶν ὠφελίμων γνώσεων»[62], τοῦ ὁποίου τοὺς τόμους 1837 καὶ 1838 ἐδανείσθηκε ὁ Φ. Ἀδαμαντίδης, κανένας τόμος δὲν ὑπάρχει σήμερα στὴ Βιβλιοθήκη.

11

[10X10,7]

Ἀπόδειξις ὅτι ἔλαβον ἐκ τῆς βιβλι//οθήκης διὰ τοῦ Θ.Γ. Σαρχατλῆ ἕνα// τόμον τοῦ Πλάτωνος καὶ μίαν Κατή//χησιν τοῦ αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα θέλω ἐ//πιστρέψει ἀβλαβῆ.

Κοζάνῃ τῇ 12 7/βρίου 858.

Δημήτριος Γ. Λογίου.

Ὁ Δημήτριος ἦταν υἱὸς τοῦ Γεωργίου Γκιούρκα τοῦ ἐπονομαζομένου «Λογίου». Τὸ σχολικὸ ἔτος 1851 - 1852 φοιτοῦσε στὴ Δ' τάξη τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ κατὰ τὶς ἐξετάσεις[63] ἀρίστευσε. Ἀργότερα πρέπει νὰ διετέλεσε διδάσκαλος, γιατὶ στοὺς λογαριασμοὺς τῶν σχολείων τῆς 1ης Ἰουνίου 1862 ἀναγράφεται: «Τὸν Δημήτριον λογίου μισθὸν 10 μηνῶν ἀπὸ 1 μαΐου, 61 μέχρι τέλους φευρ. 862 [γρόσια] 1250»[64]. Οἱ τίτλοι τῶν βιβλίων ποὺ ἐδανείσθηκε εἶναι γραμμένοι μὲ ἀσάφεια. Πιθανῶς ἀπὸ τὸν γραφέα νὰ συγχέεται ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος μὲ τὸν Πλάτωνα μητροπολίτη Μόσχας.

Ὁ Θ. Γ. Σαρχατλὴς τῆς ἀποδείξεως ἦταν διδάσκαλος (1846 - 1876)[65] καί, ὅπως φαίνεται, ὑπεύθυνος τῆς Βιβλιοθήκης.

61. Κῶδιξ «Γενικὸν μαθητολόγιον. 1873 Αὐγούστου 16 ἐν Κοζάνῃ». Βλ. ἔ. ἀ., σ. 83, ἀριθ. 88.

62. Βλ. Γκίνη, *Κατάλογος Ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν 1811-1863*, ἔκδ. 2α, Ἀθῆναι 1967, ἀριθ. 36.

63. Κῶδιξ 1756-1864, ἔ.ἀ., σ. 130.

64. «Βιβλίον μέγα μερίδων ὀφειλετῶν τοῦ τε Γυμνασίου καὶ τῶν σχολείων Κοζάνης. 1854 Ὀκτωβρίου 10 - 1862», σ. 16 [122]. [Βλ. Σιγάλα, ἔ.ἀ., σ. 81, ἀριθ. 61].

65. Λιούφης, ἔ.ἀ., σ. 230-231 καὶ Δελιαλῆς, Παύλου Χαρίση ἔ.ἀ., σ. 83.

12

[10,3X13,3]

Κύριε Θεόδωρε,
Παρακαλῶ, τελειώσας τὰ μαθή//ματα, νὰ φροντίσης καὶ μοῦ στεί//λης ἐκ τῆς Βιβλιοθήκης ταῦτα// τὰ βιβλία :
Ἀριστοτέλους ἅπαντα, εἰς ἔκδοσιν καλήν,
Θεοφράστου, περὶ φυτῶν,
Λόγγου, τὰ κατὰ Δάφνην καὶ Χλόην,
καὶ δίδω ἀκολούθως τὴν τακτι//κὴν ἀπόδειξίν μου.
1859 Ἰουνίου 18, Κοζάνῃ
ὁ Φίλιππος Ἀδαμαντίδης.

[πίσω ἀντίστροφα:]
Ἐκ τῶν ὄπισθεν ἔλαβον ὁ ὑποφαινόμενος:
1. σῶμ. ἁπάντων Ἀριστοτέλους 5. τόμ.
1. » Λόγγου, τὰ κατὰ Χλόην, κτλ.

Τὸ σημείωμα ἀπευθύνει ὁ Ἀδαμαντίδης[66] στὸν Θεόδωρο Γ. Σαρχατλῆ[67], ὁ ὁποῖος ἀντὶ τριῶν βιβλίων δίνει δύο, τὰ ἑξῆς:

1. Ἀριστοτέλης ... Theophilus Buhle ... Bipontii ... [1791][68].
2. Λόγγου ποιμενικῶν τῶν κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην βιβλία Δ' ... Christ. Guil. Mitscherlich ... Biponti ... [1794][69].

13

[14,2X19,5]

Διὰ τοῦ παρόντος δηλοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος ὅτι// ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου Κωνσταντίνου Δ. Τακιατζῆ// δύω τόμους τοῦ Κυριακοδρομίου ἐπὶ σκοπῷ// νὰ τοὺς ἐπιστρέψω μετὰ τὴν μελέτην.
1863 Ἰουνίου 14, Κοζάνη
ὁ Πα[πᾶ] Γιάγκος.

Παπᾶ Γιάγκος εἶναι ὁ Ἰωάννης Ναουμίδης[70]. Οἱ τόμοι ποὺ ἐδανείσθηκε εἶναι μᾶλλον τὸ Κυριακοδρόμιον τῶν Εὐαγγελίων καὶ τῶν

66. Ἔ.ἀ., λήμ. 10.
67. Ἔ.ἀ., λήμ. 11.
68. Ν.Π. Δελιαλῆ, *Κατάλογος* Α', ἔ.ἀ., ἀριθμ. 125.
69. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 532.
70. Ἔ.ἀ., λήμ. 3.

Ἀποστόλων τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη[71].

Ὁ Κ. Δ. Τακιατζῆς[72] τῆς ἀποδείξεως, ὡς ἔφορος τῶν σχολείων, θὰ ἦταν καὶ ὑπεύθυνος τῆς Βιβλιοθήκης.

14

[9,2X9,5]

Ἐν βιβλίον «ὁ Συναξαριστὴς // Νικοδήμου», ὁ Θεόδωρος/ / πα[πᾶ] Ἀναστασίου.

Ὁ Θεόδωρος Παπαναστασίου διετέλεσε διδάσκαλος τῆς Ἀλληλοδιδακτικῆς Σχολῆς Κοζάνης. Καταγόταν ἀπὸ τὴν Τσαρίτσανη τῆς Θεσσαλίας. Ἐμαθήτευσε στὴν Κοζάνη κοντὰ στὸν Νικόλαο Τριανταφυλλίδη[73] καὶ τὸ ἔτος 1848 διαδέχθηκε τὸν ἐκ Ζαγορίου Ἰωάννην Ἀλεξιάδη στὴ διεύθυνση τῆς Σχολῆς[74]. Στοὺς λογαριασμοὺς ἐξόδων τῶν σχολείων τοῦ ἔτους 1849 ἀρχίζει ἡ καταβολὴ ἐτησίου μισθοῦ «τῷ ἀλληλοδιδάκτῃ Θεοδώρῳ πα[πᾶ] ἀναστασίου ἀπὸ α^ης ἀπριλλίου [γρόσια] 1373»[75] καὶ συνεχίζεται τακτικὴ μέχρι τὸ ἔτος 1868[76]. Τὸ ἔτος 1863, πιθανὸν ἔτος δανεισμοῦ, ὁ ἐτήσιος μισθός του ἀνέρχονταν σὲ 4.500 γρόσια.

Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ποὺ ἐδανείσθηκε ὁ Παπαναστασίου εἶναι: Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ . . . ὑπὸ Μαυρικίου . . . Νικοδήμου Ἁγιορείτου . . . Ἐν Βενετίᾳ 1819 . . .[77]

Β.Γ. Σαμπανόπουλος

71. Βλ. Γκίνη, 3352-3353 ἢ 6274-6275
72. Γιὰ τὸν Τακιατζῆ γράφουν: Λιούφης, ἔ.ἀ., σ. 319 καὶ Δελιαλῆς, *Διαθῆκαι* ἔ.ἀ., σ. 10-23.
73. Λιούφης, ἔ.ἀ., σ. 216.
74. Ἔ. ἀ., σ. 98 καὶ 218.
75. Κῶδιξ 1830-1855 ἔ.ἀ., σ. 259
76. Κῶδιξ 1832-1868 ἔ.ἀ.
77. Βλ. Γκίνη, 1195.